

PRIVREDNO PRAVO

Bankarski poslovi i hartije od vrednosti

prof.dr Janko Veselinović

A decorative graphic element consisting of several horizontal lines of varying lengths and colors (teal, light blue, white) extending from the right side of the slide towards the center.

- **Bankarski poslovi su pravni poslovi, koji se zaključuju između bankarskih organizacija u vezi sa pravnim prometom novca i obavljanjem privrednih usluga sa novcem.**
- Bankarski poslovi se mogu podeliti na :
  - 1. Bankarske poslove, u užem smislu**
  - 2. Hartije od vrednosti**
- Za bankarske poslove bitno je da je **jedan subjekt bankarska organizacija** i da je reč o prometu i uslugama u vezi sa novcem
- Bankarski poslovi su posebna vrsta pravnih poslova u robonovčanom prometu i na njih se primenjuju opšti principi robonovčanog prometa
- Izuzetan značaj **pismene forme, jednobraznost, masovnom, tipiziranost.** Najčešće se zaključuju adhezionim putem (pristup druge strane već sačinjenom ugovoru)
- Subjekti bankarskih poslova: bankarska organizacija (strogi uslovi za sticanje statusa), klijenti (domaća i strana fizička i pravna lica). Bankarske organizacije mogu međusobno da budu partneri /ugovorne strane/ kod bankarskih poslova.

- U bankarskim poslovima banka se može pojavljivati u ulozi dužnika i u ulozi poverioca
- Pooštrena odgovornost bankarskih organizacija u bankarskim poslovima
- Posebna uloga banke u čuvanju bankarske tajne

- Vrste bankarskih poslova:
  1. **Aktivni** – banka poverilac, klijent dužnik
    - Kreditni poslovi - davanje novca uz kamatu
    - Lombardni poslovi- kredit se obezbeđuje pokretnim stvarima, hartijama od vrednosti, dragocenostima, roba i sl
    - Relombard - kredit između banaka, u kojemu se zalaže klijentova stvar
    - Eskontni poslovi – kada banka kupuje od svog klijenta neko njegovo potraživanje od trećeg lica, pre njegove dospelosti. Tom prilikom se isplaćuje umanjena vrednost potraživanja, diskont
    - Reeskont – kupovina nedospelog potraživanja između banaka
  2. **Pasivni** – banka je dužnik, a klijent poverilac / Izdavanje hartija od vrednosti, štedni ulozi, tekući računi
  3. **Neutralni** - banka nije ni dužnik ni poverilac. Depozit, sef, akreditiv, bankarska garancija, platni promet i sl.

UGOVOR O KREDITU

Banka – korisnik kredita (klijent), ZOO

Ugovor o kreditu je ugovor kojim se banka obavezuje da korisniku kredita stavi na raspolaganje određeni novčani iznos, na određeno ili neodređeno vreme, uz određenu namenu ili bez određene namene, a s druge strane korisnik se obavezuje da će banci vratiti dobijeni iznos novca u ugovoreno vreme sa kamatom ili bez kamete, kako je već ugovorom utvrđeno.

- Radi zaštite bančinih interesa kredit se redovno obezbeđuje na odgovarajuće načine. Ako se obez. **stvarima – realni kredit**, a kad se daje **na bazi poverenja banke u bonitet korisnika – personalni kredit**.
- Banka može otkazati kredit, pre isteka roka, ako se koristi nenamenski, a korisnik može odustati samo pre nego što je počeo koristiti kredit.
- Vrste kredita:
  - ❑ **Prema dužini trajanja: kratkoročni** – rok vraćanja do 2 godine, **srednjoročni** – rok vaćanja od 2 do 5 godina, a **dugoročni** – rok vraćanja preko 5 godina
  - ❑ **Prema karakteru poverioca:** davalac kredita banka – **bankarski krediti**, a **javni krediti** koje odobravaju pojedini državni organi, **inostrani** – odobravaji ih strane banke i druge finansijske organizacije

- ❑ Prema karakteru delatnosti korisnika kredita: industrijske, komunalne, zanatske, zemljoradničke i dr.
- ❑ Prema obliku sredstava u kome se daju: robni ili komercijalni, ako se daju u robi i novčani, ako se daju u novcu (oba se vraćaju u novcu)
- ❑ Prema nameni: proizvodni i potrošački
- ❑ Prema vrsti obezbeđenja vraćanja kredita: lične i pokrivenene
- ❑ Prema ulozi i vrsti kamate: kamatni i baskamatni
- ❑ Prema načinu vraćanja: jednokratne, obročne i amortizacione
- ❑ Krediti koji su zasnovani na obezbeđenju u nekretninama -**hipotekarni krediti**
- ❑ Krediti sa tekućeg računa – odobrava se imaoocima tekućih računa
- ❑ Akceptni krediti – banka ne odobrava kredit već klijentu akceptira menicu
- ❑ Rambusni – u spoljnoj trgovini, banka otvara kredit uz pokriće u robnim dokumentima
- ❑ Vinkulacioni – uslov za ovaj kredit je da korisnik deponuje dokumente kojima raspolaže robom

- ❑ Eskontni (prodaja nedospelih potraživanja), lombardni (zalog hartije od vrednosti ili dragocenosti) , stand-by krediti (krediti u pripravnosti)

PASIVNI BANKARSKI POSLOVI

- **Kod pasivnih bankarskih poslova banka je dužnik u odnosu na svog klijenta. Ovim bankarskim poslovima banka prikuplja novčana sredstva da bi prikupljenim novčanim sredstvima mogla da posluje.**
- U pasivne bankarske poslove spadaju naročito: 1. Emisioni poslovi, 2. Bankarski novčani depoziti, 3. Izdavanje obveznica, založnica i drugih hartija od vrednosti od strane banke, 4. Ulozi na štednju, 5. Bankarski tekući računi
- **Emisioni poslovi** - poslovi u vezi sa delatnošću **centralne i emisione banke** u jednoj zemlji, pod kojima se podrazumeva **izdavanje novčanica i kovanog novca**. To je instrument monetarne politike (utvrđuje se i ukupna količina novca u opticaju)
- **Bankarski novčani depoziti** - u smislu ZOO to je posao kojim se **banka obavezuje da primi, a deponent da kod banke položi određeni iznos**. Banka raspolaže novcem i dužna je da ga vrati prema dogovorenim uslovima. Može biti po viđenju ili oročen.

- **Izdavanje obveznica, založnica i drugih hartija od vrednosti od strane banke** – predstavlja posao kojim **banka prikuplja novčana sredstva** (kada ove poslove čini u svoje ime i za svoj račun) i ona se u ovim poslovima pojavljuje u ulozi dužnika jer po dospeću na naplatu ovih hartija od vrednosti banka je dužna da isplati novac, uz određenu kamatu.
- **Ulog na štednju** – to je novčani **iznos koji ulagač (štediša) daje bankci** na štednju po ugovorenim uslovima. Na osnovu uloga na štednju, banka prima i čuva novčana sredstva građana i isplaćuje kamatu. Ulozi na štednju mogu biti po viđenju ili oročeni, sa otkaznim rokom ili bez otkaznog roka. Na osnovu uloga na štednju izdaje se **štedna knjižica**
- **Ugovor o bankarskom tekućem računu** – ugovor kojim se banka obavezuje da nekom licu **otvori poseban račun i da preko njega prima uplate i vrši isplate** u granicama njegovih sredstava i odobrenog kredita. Ovaj ugovor se u našem pravu mora zaključiti u pismenom obliku. Banka ima pravo na proviziju i na naknadu posebnih troškova u vezi sa posebnim uslugama koje banka daje korisniku. Sve promena banka iskazuje kroz **izvode**, uključujući i bankarsku **proviziju**.

NEUTRALNI BANKARSKI POSLOVI

- Neutralni bankarski poslovi su uslužni poslovi banaka. Kod ovih poslova banka se ne pojavljuje ni u ulozi poverioca ni u ulozi dužnika, već za stručne usluge koje pruža klijentima dobija određenu proviziju.
- U neutralne bankarske poslove spadaju naročito: 1. Ugovor o sefu, 2. Bankarske garancije, 3. Inkaso poslovi, 4. Poslovi akreditiva, 5. Poslovi vezano za udruživanje sredstava, 6. B.P rukovanje i održavanjem hartija od vrednosti.
- **Ugovor o sefu** – je ugovor kojim se banka obavezuje **da korisniku stavi na upotrebu sef za određeni period**, a korisnik se obvezuje da za to banci **plati određenu naknadu**.
- Sef predstavlja odgovarajuću zatvorenu pregradu ili kasetu u kojoj korisnik čuva svoje stvari.
- Banka je obavezna da preduzme sve mere kako bi obezbedila nadzor nad sefom i držala sef u ispravnom i upotrebljivom stanju.
- Pristup sefu ima samo njegov korisnik ili punomoćnik
- Princip saključarstva
- Banka je dužna da čuva tajnu, a ima prvenstvo naplate (za slučaj neplaćanja)
- Banka ima pravo na naknadu

- **Bankarska garancija** – je bankarski posao u kome se banka obavezuje prema primaocu garancije da će mu za slučaj da mu treće lice ne ispuni svoju dospelu obavezu, izmiriti tu obavezu ako za to budu ispunjeni uslovi utvrđeni u garanciji.
  - ❑ Banka je u ovom poslu u položaju jemca
  - ❑ Bankarska garancija se sastoji u davanju korisniku garancije odgovarajuće isprave odnosno dokumenta. Izražava se i izmiruje u novcu.
- **Inkaso poslovi** – uslužni bankarski poslovi prema kojima **banka preuzima obavezu naplaćivanja klijentima potraživanja u zemlji i inostranstvu**, a klijent se obavezuje da banci za izvršenu uslugu plati određenu naknadu.
- **Poslovi akreditiva** – **banka prihvatanjem zahteva svog klijenta se obavezuje da će trećem licu (korisniku akreditiva) isplatiti određenu novčanu svotu**, ako do određenog roka budu ispunjeni uslovi koji su navedeni u nalogu za otvaranje akreditiva.
  - ❑ Potrebno je da joj budu podneti određeni dokumenti
- **B.P. u vezi sa udruživanjem sredstava u okviru bankarske organizacije** – postoji kada se **u okviru banke udružuju sredstva** za razne finansijske ili privredne poduhvate. Banka osim uslužnih obaveza može preduzeti i poslove dodatnog finansiranja

Bankarski poslovi u vezi održavanja i rukovanja hartijama od vrednosti – prema ZOO reč je o “**deponovanju hartija od vrednosti**”, ali se to šire tumači u smislu **blagovremenog i urednog vršenja prava i obaveza** u vezi sa tim hartijama od vrednosti, za račun vlasnika hartija od vrednosti.

IZVORI PRAVA O HARTIJAMA OD VREDNOSTI

- Uzor našem, kao i drugim zakonodavstvima **Ženevska konvencija iz oblasti menice** iz 1930. godine , i iz oblasti čeka iz 1931. godine
- **Zakon o menici** (1946. sa izmenama 65., 70., 89., 96.)
- **Zakon o čeku** (1946. sa izmenama 65., 71., 73., 96.)
- Veća unifikacija meničnog nego čekovnog prava (prihvatilo je manje država)
- Poseban značaj imaju hartije od vrednosti u oblasti saobraćaja, pa je o prenosivi tovarni list regulisan u : **Zakonu o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju** (1995.), u drumskom saobraćaju **Zakonu o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju** (1995) i u oblasti vazdušnog saobraćaja u **Zakonu o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju** iz 1998. U oblasti pomorskog saobraćaja i unutrašnjoj plovidbi se kao hartija od vrednosti pojavljuje teretnica (konosman), koja je regulisana u **Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1998. godine** (sa izmenama iz 98., 99., 00., 05.)
- Za ovu oblast značajan je i **Zakon o obligacionim odnosima iz 1978.** (opšte odredbe o hartijama od vrednost, posebno se reguliše skladišnica)
- Ne manje značajni su **Zakon o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata (2006.)** i **Zakon o privrednim društvima** (2004, odredbe o akcijama i dr.)

POJAM HARTIJA OD VREDNOSTI

- **Hartija od vrednosti je pismena isprava kojom se njen davalac obavezuje da ispuni obavezu upisanu na toj ispravi njenom zakonitom imaocu (Zakon o obligacionim odnosima iz 1978.)**
  - ❑ Hartija od vrednosti je uvek pisana isprava
  - ❑ H.V. uvek sadrži pismenu dozvolu izdavaoca
  - ❑ Pismena obaveza, koja je uneta u H.V.mora se ispuniti njenom zakonitom imaocu
- Hartiju od vrednosti treba razlikovati od drugih pismenih isprava u pravnom prometu, prema svojoj strogosti i mogućnosti upotrebe i prenosa svih onih vrednosti, koje su konstatovane na hartiji od vrednosti.
- U slučaju gubitka hartije od vrednosti gube se, najčešće, i prava inkorporirana u njoj
- Hartije od vrednosti su dokazno sredstvo i imaju legitimaciono dejstvo

BITNE OSOBINE HARTIJA OD VREDNOSTI

Bitne osobine hartije od vrednosti , a bez kojih nema hartija od vrednosti, i koje moraju postojati kod svakog pojedinog pojavnog oblika hartija od vrednosti su:

1. Hartija od vrednosti uvek mora biti **u obliku pismene isprave**
2. U hartiji od vrednosti mora uvek biti konstatovano neko **imovinsko – materijalno pravo**, iako pored imovinskog prava u hartiji od vrednosti može biti istovremeno konstatovano i neko drugo pravo, pravo neke druge vrste
3. Pravo koje je konstatovano u hartiji od vrednosti **ne može se ostvariti i ne može se prenositi na drugog bez istog vremenskog prenosa i posedovanja hartije od vrednosti**. Ovo je načelo inkorporacije.

BITNI SASTOJCI HARTIJA OD VREDNOSTI

- Minimum bitnih sastojaka svih hartija bez kojih pojedina pismena isprava nema svojstvo hartije od vrednosti je utvrđen u članu 235. Zakona o obligacionim odnosima, a to su:
  1. Označenje **vrste hartije od vrednosti**
  2. **Firma, odnosno naziv i sedište**, odnosno **ime i prebivalište izdavaoca** hartije od vrednosti
  3. **Firma, odnosno naziv ili ime lica** na koje, odnosno po čijoj naredbi hartija od vrednosti **glasi**, ili označenje da hartija glasi na donosioca
  4. Tačno označenje **obaveza** izdavaoca koja proizilazi iz hartije od vrednosti
  5. **Mesto i datum izdavanja hartije od vrednosti**, a kod onih koje se izdaju u seriji i njen serijski broj
  6. **Potpis izdavaoca hartije od vrednosti**, odnosno faksimil potpisa izdavaoca hartije od vrednosti, koja se izdaje u seriji

VRSTE HARTIJA OD VREDNOSTI

Prema načinu određivanja imaoaca prava iz hartije od vrednosti treba razlikovati:

1. Hartije od vrednosti na ime (imalac prava označen na hartiji od vrednosti)
2. Hartije od vrednosti po naredbi (označen, ali je imaoac prava i svako drugo lice koje imalac označi, svojom naredbom)
3. Hartija od vrednosti na donosioca (imalac prava savesni imalac te hartije od vrednosti)
4. Alternativne – kombinacija napred navedenih načina određivanja
5. Mešovite – hartija od vrednosti ima više delova, a svaki se prenosi različito

Prema karakteru inkorporisanog prava u hartiji od vrednosti razlikujemo:

1. Obligaciono – pravne hartije od vrednosti – inkorporisano neko obl.pravo, najčešće novčano potraživanje
2. Stvarno-pravne – inkorporisano imovinsko pravo, koje uključuje i pravo upravljanja i odlučivanja u pojedinim pravnim licima

Prema stepenu povezanosti sa osnovnim pravnim poslom razlikujemo:

1. Apstraktne – pravni posao nije vidljiv
2. Kauzalne – postoji pravna zavisnost od osnovnog posla

- Prema načinu postanka prava iz hartije od vrednosti razlikujemo sledeće hartije od vrednosti:
  1. Konstitutivne hartije od vrednosti – izdavalac ovih hartija od vrednosti konstituiše neko novo pravo, koje je konstatovano u hartiji od vrednosti
  2. Nekonstitutivne ili deklarativne hartije od vrednosti – sadrže neko pravo koje nije konstituisano izdavanjem hartije od vrednosti, nego je postojalo i pre izdavanja hartije od vrednosti, a izdavanjem hartija od vrednosti ovo pravo se jedino deklariše prema trećim licima

PRESTANAK PRAVA IZ HARTIJA OD VREDNOSTI

- Obaveza iz hartije od vrednosti **gasi se ispunjenjem** od strane izdavaoca hartije od vrednosti njenom zakonskom imaocu
- Do prestanka prava iz hartije dolazi i kada **kada izdavalac hartije od vrednosti postane njen imalac**
- **Savesni izdavalac** hartije od vrednosti na donosioca oslobađa se obaveze i onda kada je obavezu **ispunio** licu koje **nije zakoniti imalac**
- **Zabrana ispunjena** obaveze iz hartije od vrednosti postoji u sledećim slučajevima:
  1. Ako je izdavalac hartije od vrednosti na donosioca znao ili morao znati da **donosilac** hartije od vrednosti na donosioca **nije zakoniti imalac** hartije od vrednosti, niti je ovlašćen od zakonitog imaoca hartije od vrednosti;
  2. Izdavalac hartije od vrednosti ne može punovažno ispuniti svoju obavezu iz hartije od vrednosti, ako mu je to **izričito zabranio nadležni organ**, ili ako je znao ili je morao znati da je pokrenut postupak amortizacije ili postupak uništenja hartije od vrednosti
- **Tužbama** se ostvaruje interes **imaoca hartije od vrednosti**, dok se **prigovorom uglavnom štiti dužnik**

PРАВНА ПРИРОДА ХАТИЈА ОД ВРЕДНОСТИ

- U pravnoj teoriji pravna priroda hartija od vrednosti veoma sporna
- Uglavnom su se iskristalisala dva pogleda o pravnoj prirodi hartija od vrednosti i to :
  - Da hartije od vrednosti predstavljaju posebni **oblik jednostrane izjave volje**
  - Po drugom shvatanju hartije od vrednosti , po teoriji ugovora, su **posebna vrsta ugovora**
- **Zakon o obligacionim odnosima – prihvatio je teoriju jednostrane izjave volje**
- Ipak, smatramo da su **hartije od vrednosti poseban oblik jednostrane izjave volje** , koja ima i druga svojstva, pre svega osnažena zakonskim obavezama u pogledu svojstava i elemenata hartije od vrednosti

FINANSIJSKI DERIVATI

- **Finansijski derivati (tzv. finansijske inovacije)** jesu, zapravo, ugovori kojima se trguje na berzi slično hartijama od vrednosti čija cena zavisi od kretanja cena hartija od vrednosti ili drugih aktiva iz kojih se izvode, deriviraju, tj. koje čine njihovu aktivnu podlogu (tzv. bazna aktiva)
- Iako se ponašaju kao hartije od vrednosti, finansijski derivati ne ispunjavaju kriterijume u pogledu njihove forme, već predstavljaju terminski , ročni, ugovor sa odloženim ispunjenjem; ovaj ugovor ima određenu vrednost sa kojom se trguje na berzi
- **Prema Zakonu o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata** iz 2006. godine pored hartija od vrednosti navode se i ***standardizovani finansijski derivati***
- Prema ovom Zakonu u ovu grupu spadaju:
- **Fjučers ugovor: sa isporukom predmeta ili bez isporuke predmeta**
- **Sa isporukom predmeta – prenosivi standardizovani ugovor** kojim se kupac obavezuje da plati unapred ugovorenu cenu na dan dospeća utvrđen ugovorom, a rok dospeća ne može biti kraći od 3 dana od dana zaključenja ugovora , odnosno kojim se prodavac obavezuje da na taj dan isporuči predmet ugovora

- **Fjučers ugovor bez isporuke predmeta ugovora – prenosivi standardizovani ugovor** kojim se ugovorne strane obavezuju da na dan dospeća utvrđen ugovorom, a rok dospeća ne može biti kraće od 3 dana od dana zeključenja ugovora, **isplate razliku između ugovorene cene predmeta ugovora i cene predmeta ugovora na dan dospeća**
- **Opcijski ugovor je prenosivi standardizovani ugovor** kojim **kupac stiče pravo da, uz obavezu plaćanja ugovorene premije** na dan, odnosno dane dospeća utvrđene ugovorom, a rok dospeća ne može biti kraći od 3 dana od dana zaključenja ugovora – **kupi ili proda predmet ugovora po ceni utvrđenoj ugovorom**, a prodavac preuzima obavezu da tog dana proda ili kupi predmet ugovorne obaveze

HARTIJE OD VREDNOSTI NA IME

- Prema Zakonu o obligacionim odnosima iz 1978. godien, predviđeno je da se kao zakoniti imalac hartije od vrednosti na ime, smatra lice na koje hartija od vrednosti glasi.
- **Hartije od vrednosti na ime su hartije od vrednosti u kojim je tačno označen imalac prava, a to je lice koje je označeno u hartijama od vrednosti**
- Označen imalac prava, daje ovoj har.od vred. **visok stepen sigurnosti**, jer se sprečava ostvarivanje prava iz ove hartije od vrednosti neovlašćenim licima
- Hartije od vred.na ime još se nazivaju i “**rekta**” jer se ovom klauzulom druge hartije od vrednosti (na donosioca i po naredbi) pretvaraju u har.od vrednosti na ime
- Ove hartije od vrednosti se otežano prenose, ali to ne znači da se ne mogu prenositi – prenose se ustupanjem (cesijom) u skladu sa opštim principima cesije (upisivanjem svih podataka novog imaoca prava)
- Prenos na izdavaoca ima dejstvo tek kada o tome bude pismenim putem obavešten
- **Amortizacija**: u posebnom vanparničnom postupku koji vode sudovi opšte nadležnosti

HARTIJE OD VREDNOSTI PO NAREDBI

- Kod hartija od vrednosti po naredbi je, kao i kod hartija od vrednosti na ime, **označeno ime imaoća prava iz hartije od vrednosti**, ali se za razliku od hartije od vrednosti na ime, kod hartije od vrednosti po naredbi **imaocem prava iz hartije od vrednosti po naredbi, smatra i svako ono lice koje označeno lice u hartiji od vrednosti odredi svojom naredbom.** (menica je hartija od vrednosti po naredbi)
- Indosament – sadrži naredbu dužniku da pravo iz hartije od vrednosti o dospelosti, ispuni licu koje je indosamentom steklo tu hartiju od vrednosti **po naredbi** - to ustvari znači određivanje novog imaoća
- Hartije od vrednosti po naredbi stiču to svojstvo na osnovu odgovarajuće klauzule **“po naredbi”**
- Pošto se lako prenose najčešće su u praksi
- Sastavni deo indosamenta je često i klauzula o prenosu koja može da glasi “platite”, “po mojoj naredbi”, “indosiram”, “prenosim” itd.
- Indosament mora biti bezuslovan u našem pravu
- Vrste indosamenta kod hartija od vrednosti su:
  - Puni (sadrži izjavu o prenosu i ime ili firmu lica na koje se pravo prenosi)
  - Blanko (sadrži samo potpis indosanta)
  - Indosament na donosioca (umesto imena indosatara sadrži kla. “donosilac”

HARTIJE OD VREDNOSTI NA DONOSIOCA

- Hartije od vrednosti na donosioca **ne sadrže ime lica**, koje je titular te hartije od vrednosti.
- Maksimalno je izraženo **načelo inkorporacije**, jer pravo iz hartije od vrednosti na donosioca **pripada svakom imaocu te hartije od vrednosti**, a gubitkom ove hartije od vrednosti se gubi i pravo iz hartije od vrednosti na donosioca.
- **Savesnost imaoca se pretpostavlja**, ali dužnik može da traži da dokaže savesnost, **a može i da dokaže da je nesavestan** – i da odbije da tom licu ispuni obavezu iz te hartije od vrednosti.
- Ove hartije od vrednosti maksimalno ubrzavaju cirkulaciju, ali nisu dovoljno sigurno sredstvo u novčanoj cirkulaciji.
- Hartije od vrednosti po naredbi mogu se indosamentom pretvoriti u hartije od vrednosti na donosioca. I obrnuto (na donosioca – rekta klauzulom se pretvara u hartije od vrednosti po naredbi ili na ime)
- Hartije od vrednosti na donosioca **prenose se prostom predajom**.

MENICA

- **Menica je hartija od vrednosti po naredbi** kojom njen izdavalac **daje bezuslovni nalog** drugom licu **da korisniku menice po dospelosti plati određenu svotu novca**, ili se na to plaćanje obavezuje sam izdavalac menice
- Menični subjekti su:
  - ❖ **Trasant** – lice koje izdaje menicu
  - ❖ **Trasat** – lice kojem se nalaže da plati po menici (najčešće banka)
  - ❖ **Remitent** – lice kojem se vrši plaćanje po menici, korisnik menice
- Namena menice:
  - Kreditno sredstvo, izdavalac menice uzima kredit od korisnika menice
  - Sredstvo obezbeđenja, poverilac obezbeđuje svoje potraživanje menicom izdatom u njegovu korist,
  - Sredstvo plaćanja, što dužnik plaća dug prenoseći menicu na poverioca
  - U eskontnim poslovima, mogu se otkupiti nedospеле menice
- Podela menica: **trasirane i sopstvene menice**

- **Trasirana, vučena menica**, je menica kojom **izdavalac naređuje nekom drugom licu da plati novčanu sumu** označenu u menici. Izdavalac “vuče” na drugo lice izrazom “platite”.
- **Sopstvena ili solo menica**, kojom njen **izdavalac bezuslovno obećava** da će korisniku menice isplatiti određenu svotu novca označenu u menici. Izdavalac **“vuče” na samog sebe** izrazom “uplati ću”

BITNI MENIČNI ELEMENTI, PRETPOSTAVLJENI MENIČNI ELEMENTI I NEBITNI MENIČNI ELEMENTI

- Bitni menični elementi:
- **Opšti elemeti:**
- Označenje da je to menica**, u trenutku nastajanja menice, obično se izdaje na odštampanom formularu, ali može i bez formulara ako ima sve elemente
- Bezuslovni nalog da se plati određena svota novca** (drugi red)

- Personalni elemente:
- Potpis trasanta**- lice koje je izdalo menicu (donji desni ugao),
- Ime trasata** – lice koje treba da plati (šesti red) i
- Ime remitenta** – lice kome se plaća (treći red)
- Kalendarski elementi:
- Vreme izdavanja**(prvi red)
- Vreme dospelosti** (osmi red) - pretpostavljeni bitni elementi

- Geografski elementi
- Mesto izdavanja** (prvi red),
- Mesto plaćanja** (donji levi ugao) – pretpostavljeni bitni elementi

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

у ..... 20 .....

ПЛАТИТЕ ЗА ОВУ

МЕНИЦУ

ПО НАРЕДБИ

ИЗНОС ОД

ВРЕДНОСТ ПРИМЉЕНА

И СТАВИТЕ ИСТУ У РАЧУН

ИЗВЕШТАЈ

ТРАСАТУ

ТРАСАНТ

СЕРИЈА
AA 4062410

ПЛАЋАЊЕ

Ovde potpis (na ovoj, 3. liniji)
Pečat NESME da pređe van
uokvirenja menice (na belu površinu)

• MENIČNE RADNJE

- **Izdavanje menice** – je jednostrana izjava volje njenog izdavaoca, izražena na propisan način i sa određenom sadržinom, zavisno od vrste menice koja se izdaje. Uspostavlja se obligaciono pravni odnos između meničnog dužnika (izdavaoca) i meničnog poverioca (remitenta) Izdavalac mora biti menično pasivno sposoban i mora imati pokriće
- **Umnožavanje menice**, trasirana menica se može izdavati u više primeraka, koji se označavaju odgovarajućim rednim brojem. Prepisi kopije se takođe smatraju umnožavanje menice.
- **Prenos menice**, indosiranjem, prenosom indosamentom. Izuzetno i cesijom (ustupanjem) na novog imaooca. Kod cesije imalac menice prenosi samo ona prava koja u trenutku cesije sam ima. To je rekta klauzula.
- **Avaliranje menice**, aval je menično jemstvo, kojim se jemči za isplatu menične svote u celosti ili delimično. Aval se daje na menici ili na alonžu, uz svoje ručni potpis avaliste. Označava se kao “par aval”, “kao jemac” i sl. Avalista koji isplati menicu ima pravo regresa prema meničnim dužnicima.

- **Prezentacija menice**, podnošenje menice određenom licu na akcept ili isplatu. Mora se podneti u propisanom roku
- **Akceptiranje menice**, prihvatanje menice od lica kome je podneta na akcept (akceptant). Po pravilu to je trasat. Vršiti se svojeručnim potpisom akceptanta na licu menice uz reči “prihvatam”, “priznajem”. Postoji puni akcept ili akcept samo sa potpisom. Potpuni i delimični akcept.
- **Isplata menice**, sastoji se u plaćanju imaoocu menice svote označene u menici. Plaća je glavni menični dužnik, kod trasirane m. akceptant, ako nije akceptirana, trasant. Kod sopstvene menice, izdavalac je isplaćuje po dospelosti. Isplatilac ispituje pravilnost niza indosamenata, ne istinitost potpisa, ni savesnost, ni zakonitost načina dolaska imaooca do menice
- **Intervencije kod menice**, menična radnja kojom neko lice, intervenijent akceptira menicu ili plaća menicu umesto nekoga od meničnih dužnika.
- **Protest kod menice**, preduzima se radi očuvanja meničnih prava imaooca menice. Protest se podiže kod suda. Protest podiže menični poverilac zbog neakceptiranja ili neplaćanja menice.
- **Regres kod menice**, je zahtev imaooca menice da mu neko od meničnih dužnika isplati meničnu sumu ako mu menica nije isplaćena (regres zbog neispaćivanja menice) ili regres zbog neakceptiranja, ako je akceptiranje odbijeno.

ČEK

- **Ček** je hartija od vrednosti **po naredbi** kojom njen izdavalac (trasant) daje **bezuslovni nalog** nekom licu (trasatu) **da korisniku čeka (remitentu) isplati određenu svotu novca** iz trasatovog pokrića kod trasata.
- Ček je strogo formalna hartija od vrednosti. Mora sadržati sve zakonom propisane elemente i oznaku da je ček. Ova oblast uređena je Zakonom o čeku
- Ček je srodan sa menicom pa se na ček shodno primenjuju odgovarajuće odredbe Zakona o menici kao što su čekovna načela, čekovni elementi, čekovne radnje i sl.
- Vrste čeka:
- Prema imaocu: **na ime, po naredbi i na donosioca**
- Prema nameni:
- ❑ **Gotovinski ček**, koji se ima isplatiti korisniku u gotovom novcu
- ❑ **Obračunski ček, ili virmanski ček**, koji se isplaćuje bezgotovinski. Čekovna svota se prenosi sa računa izdavaoca na račun korisnika, klauzula “samo za obračun”
- ❑ **Barirani ili precrtani ček** – bezgotovinska naplata isplaćuje se preko banke
- ❑ **Putnički ček**, može se naplatiti kod banke koja je povezana sa bank.izdava.

• AKCIJE

- **Akcija** je hartija od vrednosti koju izdaje akcionarsko društvo (ili komanditno društvo na akcije ili društveno ili državno preduzeće u postupku svojinske transformacije, kada se transformiše u akcionarsko društvo) i kojom potvrđuje da imalac te isprave ima u društvu ulog u osnovnom kapitalu i određena članska prav i obaveze.
- **Izvori prava** - Zakon o privrednim društvima, 2004, Zakon o tržištu hartijama od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata iz 2006.
- Akcionarsko društvo upisuje izdate akcije i druge hartije od vrednosti i identitet akcionara kod Centralnog registra za hartije od vrednosti
- **Akcija predstavlja:** ulog u osnovnom kapitalu akcionarskog društva; skup prava i obaveza koja pripadaju njenom imaocu u tom društvu; hartiju od vrednosti
- Akcija je **korporacioni papir ili ličnopravna hartija od vrednosti**, jer daje njenom imaocu pravo učešća u akcionarskom društvu.
- Najmanja nominalna vrednost **5, 00 evra**, u dinarskoj protivvrednosti
- **Prava iz akcije dele se na: imovinska i lična**
- **Delovi akcije: plašt, tabak**
- **Podela akcija:** (na ime i donosioca), (prvih, drugih i sledećih em.) (obi.pref.) (bez prava glasa, sa pr.gl., sa ogranič. pravom glasa) ...

OBVEZNICE

- **Obveznica je hartija od vrednosti kojom se emitent obavezuje da će imaoocu obveznice u roku njene dospelosti isplatiti iznos nominalne vrednosti obveznice i ugovorenu kamatu.**
- Obveznica je obligacionopravna hartija od vrednosti, jer sadrži pravo imaoaca da zahteva isplatu dugovanog iznosa u nominalnoj vrednosti sa određenom kamatom.
- Emitent kroz izdavanje obveznica **PRIKUPLJA SLOBODNA NOVČANA SREDSTVA** sa tačno utvrđenom namenom
- Vrste izdavanja: sopstveno i opcijsko izdavanje obveznica.
  - ❑ Sopstveno: sam prodaje obveznice – jeftiniji model.
  - ❑ Opcijsko: ukoliko emitent obveznice prodaje putem posrednika (banke...)
- Prema načinju obezbeđenja prava iz obveznica delimo ih na: garantovane i negarantovane
  - ❑ Garantovane: finansiranje potreba od javnog interesa – garantuje država
  - ❑ Negarantovane: nisu na ovaj način obezbeđene
- Prema roku: kratkoročne (30 do 365 dana) dugoročne (preko 365 dana)...

BLAGAJNIČKI, KOMERCIJALNI I DRŽAVNI ZAPISI

- Blagajnički, komercijalni i državni zapisi jesu hartije od vrednosti **kojim se emitent obavezuje da će imaću u roku dospelosti platiti nominalnu vrednost naznačenu na njima.**
- Osnovna obeležja:
  - Predstavljaju obligaciono pravne hartije od vrednosti
  - Izdaju se za tačno određenu namenu
  - Glase na okrugle novčane iznose koji se uplaćuju, odnosno isplaćuju jednokratno
  - Izdavaoci su im: NBS i druge finansijske organizacije, državnih-država, komercijalnih – ostala pravna lica
  - Predstavljaju kratkoročne hartije od vrednosti
  - Kupci bl.zapisa koje emituje NBS su banke i druge fin.organizacije
  - Kupci ostalih zapisa su pravna i fizička lica
  - Funkcija blag. zapisa koje izdaje NBS je regulisanje količine novca u opticaju
  - Zapis može da glasi na ime i na donosioca
  - Odlukom o emisiji se utvrđuje: ukupan iznos, namena, način emitovanja, visina i način obračuna i pl.kamate, rokovi dospelosti na naplatu

CERTIFIKAT O DEPOZITU

- Certifikat o depozitu jeste hartija od vrednosti **kojom se emitent obavezuje da će imaću certifikata isplatiti iznos deponovanih sredstava sa pripadajućom kamatom, u utvrđenom roku.**
- Certifikat izdaje banka i druga finansijska organizacija na osnovu odluke o emisiji kojom je utvrđeno: ukupan iznos i nominalna vrednost certifikata; visina i način obračunavanja i plaćanja kamate; rokovi dospelosti za naplatu.
- Certifikat mogu kupiti sva pravna i fizička lica
- Po svojoj privrednoj funkciji certifikat ima funkciju instrumenta obezbeđenja kredita.
- Njime se prikupljaju slobodna novčana sredstva na finansijskom tržištu isto kao i sa obveznicama .
- Hartija od vrednosti kojom se trguje i možemo ga svrstati u depozitne hartije od vrednosti, jer se njime polažu slobodna novčana sredstva u bankarski depozit
- On je ujedno i kreditna hartija od vrednosti, jer se njime prikupljaju slobodna novčana sredstva
- Sličan je štednoj knjižici, ali se razlikuje zbog toga što se njime može trgovati
- Certifikat je: dugoročna h.o.v. (dopeće preko 1 god); dokaz o zaključenom ug.o depozitu; obigaciono.pr. hartija o.v; instrument prik. sredstava

SKLADIŠNICA

- Skladišnica je hartija od vrednosti koju izdaje skladištar za robu koju je primio na uskladištenje.
- Sve naše skladišne organizacije se tretiraju kao javna skladišta i imaju pravo da izdaju skladišnicu
- Skladišnica je dokaz da je deponent (ostavodavac) robu predao na čuvanje i rukovanje skladištaru i koja obavezuje skladištara da po proteku roka čuvanja robe, izda robu legitimnom imaocu ove hartije od vrednosti
- U poslovnoj praksi u stranom pravu skladišnica sadrži: podatke o ostavodavcu, vrsta robe, rok čuvanja, opis manipulativnih radnji za robu, broj skladišnice u matičnoj knjizi skladišnice, oznaku skladišta u kome je roba uskladištena
- Izdavanje skladišnice i naznačenje sadržine skladišnice se unosi u matičnu knjigu skladišnica
- Kod nas se skladišnica sastoji od dva dela: priznanice ili recepisa (služi za prenos svojine) i založnice ili varanta (služi za zalaganje robe)
- Skladišnica se može prenositi jedinstveno ili odvojeno/ ako se prenosi odvojeno, prvo se mora preneti varant (što se konstatuje na priznanici i matičnoj knjizi)
- Indosiranjem priznanice se prenosi svojina na uskladištenoj robi

- **Konosman (teretnica) u pomorskom saobraćaju**
- **Konosman (teretnica) u saobraćaju u unutrašnjoj plovidbi i prenosivi tovarni list u železničkom saobraćaju**
- **Prenosivi tovarni list u drumskom saobraćaju**
- **Prenosivi tovarni list u vazdušnom saobraćaju**

LEGITIMACIONI PAPIRI I ZNACI

- Pismene izjave, kao i drugi znaci koji su slični hartijama od vrednosti, iako to nisu, jer nemaju neka bitna svojstva hartija od vrednosti (inkorporativna- pravo sadržano u hartiji od vrednosti)
- Legitimacionim papirima i znacima se često konstatuje neko pravo ili neka obaveza, ali se to pravo i ta obaveza mogu dokazivati i na drugi način, bez legitimacionih papira i znakova.
- Nagli porast broja legitimacionih papira i znakova
- **LEGITIMACIONI PAPIRI – (ZOO) – su železničke karte, pozorišne i druge ulaznice, bonovi i druge izjave, a koje sadrže određenu obavezu za njihovog izdavaoca i u kojima nije naznačen njihov poverilac, niti prozilazi da se mogu prenositi, shodno se primenjuju opšte odredbe o hartijama od vrednosti**
- Legitimacioni papiri se **prenose prostom tradicijom(predajom)** ako to izričito na njima nije isključeno
- Ako je naznačeno ime poverioca, prenos otežan (mora postojati njegova saglasnost)
- Za pojedine legitimacione papire potrebni posebni dokazi ili poznavanje šifre

- **LEGITIMACIONI ZNACI (ZOO) - razlikuju se od legitimacionih papira jer je ovde reč o komadu plastike, metala ili hartije – garderobni ili slični znaci** – na njima je često utisnut neki broj ili neki drugi znak
- Ne sadrže bliže podatke izdavaoca, niti poverioca
- Ne gubi se nikakvo pravo ako se izgubi znak
- Kao i kod hartija od vrednosti ispunjava se neko pravo donosiocu znaka
- Osnovna **razlika što se gubitkom hartije od vrednosti gubi i pravo, a kod legitimacionih znakova to nije slučaj**

KREDITNE KARTE

- **Kreditna kartica:** bezgotovinski oblik plaćanja uz kratkoročni kredit, na osnovu prezentacije kreditne karte i potpisivanjem računa kojei se sastavlja na posebnom formularu. U savremenom turizmu ima sve dominantniju ulogu. Najpoznatije : Diners Club i American Express Co.
- ❑ Sve značajniji instrument plaćanja i kod nas
- ❑ Postoje specijalizovane kreditne karte: hotelskih organizacija, turističkih organizacija . Ovaj sistem isplativ za velike turističke kompanije (godišnji promet preko 1,3 mil.USD).
- ❑ Tri učesnika kod kreditnih karti: izdavalac (specijalizovana fin.org) imalac (korisnik usluga), ugovorna kompanija (koja pruža uslugu)
- ❑ Kreditna funkcija kreditnih karata- plaćanje u ratama (recimo 12 rata- 10% odmah)
- ❑ Relativno skup kredit za korisnika i dobra zarada za izdavaoca (1%-1,4% mesečno (kod nas i više i netransparentno), na godišnjem nivou se kumulira do 18% (u svetu-kod nas i više)
- ❑ Sa druge strane kreditne karte kao platežno sredstvo zamenjuju gotov novac i predstavlja veći komoditet za korisnika (ne mora da menja novac, lakše čuvanje...)

The Preferred Rewards Green Card

Worry less with built-in benefits

- Purchase Protection
- Roadside Assistance
- Baggage Insurance Plan

Give interest charges the boot

Since you pay your balance in full each month, you don't pay interest.

[LEARN MORE](#)

Get Membership Rewards® points

Earn points to use for flights, hotel stays, gift cards, and more. Plus, points have no expiration date.

Pay no annual fee for one year

For a limited time, enjoy the Card on us for the first year, a \$95 annual fee thereafter.

KRAJ